

Wat stom lijkt, spreekt.

Spelvormen met voorwerpen uit bijbelverhalen

Uitwerking met als thema 'schoeisel'.

Gepubliceerd als: Agten, J., Wat stom lijkt spreekt. Spelvormen met voorwerpen uit bijbelverhalen, in Catechetische Service mei 2005, jg.33, nr. 4, p.7-11.

1. Situering

Bij bibliodrama speelt men meestal met de menselijke personages uit een tekst of een verhaal. De menselijke personages in een verhaal treden meer en duidelijker op de voorgrond dan een dier of voorwerp. Deze laatsten ondergaan meestal het gebeuren. Ze worden letterlijk en figuurlijk over het hoofd gezien. Misschien is het vanuit bijbels oogpunt daarom zo boeiend om deze 'verhaalfiguren' onder de aandacht te plaatsen omdat bijbelverhalen juist handelen over personages die het gebeuren telkens weer moeten 'ondergaan'. Uitgesloten, naamlozen, onderdrukten... waarnaar niet wordt omgezien, die niet meespelen in het verhaal van het leven. (Zie ook het spel van de onvruchtbare vijgenboom in Agten, J., *Multicultureel samenleven. Bibliodrama*. in *Catechetische Service* dec. 2004. jrg 32 nr 2. pp. 1-4.)

Ook vanuit het oogpunt van het 'dramatiseren' lijkt het spelen van menselijke figuren veelal gemakkelijker dan het spelen van voorwerpen. Je als speler verplaatsen van de ene mens naar een ander is bevattelijk en lijkt logisch. We zijn er vertrouwd mee. Zich verplaatsen in een dier of een voorwerp lijkt dat al veel minder. Een dier spreekt geen woorden tenzij in wat hunkerende of jammerende geluiden en je als mens verplaatsen in een rots, het water, een kruimel brood lijkt al helemaal 'stom'. Wellicht is het spelen van een voorwerp niet het eerste wat men best met leerlingen aanpakt. Toch is het een uitstekend middel bij het dramatiseren van bijbelverhalen.

Wanneer we een bijbels drama gestalte geven, dan spelen onze vooraf bepaalde voorstellingen van het verhaalde gebeuren, de vroegere betekenisgeving die we hebben meegekregen o.a. vanuit onze kindertijd een erg bepalende rol te spelen. Om een verhaal vanuit een ander perspectief te bekijken is een minder voor de handliggende kijk innemen vaak helpend. Als Petrus een 'rots' genoemd wordt, kan je de rots laten vertellen over de eigen kenmerken en kwaliteiten zodat leerlingen een omvattender beeld van Petrus kunnen krijgen dan alleen maar "stevig en sterk". De 'woestijn' vertelt over haar bedreigingen of wat de Israëlieten hebben meegemaakt tijdens de doortocht. De boot vertelt hoe het in de storm Jezus en z'n leerlingen draagt. De kruimel brood vertelt wat het betekent naast de tafel van een rijke te vallen... Hierna beschrijven we een reeks werkvormen en spelwijzen waarop met voorwerpen kan gespeeld worden in (bijbel)verhalen. Ze zijn rond één voorwerp gesitueerd m.n. 'schoeisel'. De meeste van deze werkvormen zijn toepasbaar op andere voorwerpen en thema's.

De keuze van het voorwerp waarmee men speelt kan om vele redenen uitgekozen worden.

- Omdat het in een gekozen bijbelverhaal voorkomt en één van de mogelijke rollen is waarmee gespeeld wordt., het schaap bij het offer van Isaak, de onvruchtbare vijgenboom...
- Omdat het een wezenlijk onderdeel van het verhaal uitmaakt. Zoals bij de parel, de talenten, het zaad... in de diverse gelijkenissen.
- Omdat het een eigen bijbels perspectief inhoudt. Bv. de ezel bij het blijde intochtverhaal, het gebroken brood bij het laatste avondmaal...
- Omdat het een 'thema' is waarrond wordt gewerkt: vb stenen, bomen, licht, kleding...
- Omdat het een onderdeel van een thema is of er symbool voor staat Vb. 'schoenen' in het thema 'onderweg zijn', 'zaad' in het thema 'groeien'...

Uiteraard is het van belang bij de uitbouw en het verloop van het spel dat men daar rekening mee houdt of het tot richtinggevende factor maakt tezamen met de andere doelen van het spel (zie doelen)

2. Verkennende werkvormen

Opwarmingsspel: Kan gebruikt worden als een aanloop, als gewenning, als eerste verkenning van het thema. Als onderdeel in het leerproces van leren dramatiseren...

Iets vertellen over de eigen schoenen. Vragen stellen aan elkaar over elkaars schoenen. Als schoen in één of twee zinnen vertellen waarom je vanmorgen uitgekozen werd tussen de anderen. VB. *'Ik ben van 's morgens tot 's avonds de enige schoenen van Jesse, hij heeft geen andere schoenen, hij wil geen ander, zonder mij kan hij niet. 'Ik ben de lievelingslaarsjes van Lotte omdat ik zo zacht ben, een streling voor haar benen en voor het oog'.*

Kennismakingspel: Voorwerpen (hier dus schoenen) laten spreken over de situatie of figuur waar ze bijhoren m.n. de spe(e)l(st)ers zelf. Ze vertellen over de band die ze hebben met elkaar, over wat ze hebben meegemaakt, wat ze (de schoenen) betekenen voor hen, wat hun ter harte gaat, over een pijnlijk of cruciaal moment in hun leven, over hoe recht hij/zij in de schoenen staat enz.. VB. *'Als stevige bottine zie ik er altijd stoer en mooi opgeblonken uit, ik ben zoals zij wil zijn, een dappere meid.'* *'Ik ben uitgekozen omdat ik er zo gezellig en elegant uit zie. Hij houdt van knusse, zalige momenten met z'n vrienden, hangend en pratend in de zetels.'*

Schoenen met een verhaal. Een paar geschilderde schoenen van Van Gogh bekijken en samen hun geschiedenis proberen te vertellen. Als schoenen van Magritte iets over hun betekenis vertellen. Enkele verschillende schoenen bij elkaar schikken eer goed naar kijken, je laten be-indrukken en er een verhaal over fantaseren.

In de schoenen van een ander: Uit een reeks veelheid van schoenen: kinderschoenen, pantoffels, sportschoenen allerlei, feest schoenen, botten, laarsjes, klompen, slippers, mocassins, dansschoenen, sneeuwschoenen, sandalen...in diverse kleuren, soorten en maten...één paar schoenen kiezen dat je aantrekt.

Tijd nemen om deze schoenen te verkennen voor jezelf. Wat roepen ze op aan associaties, herinneringen, betekenissen. Welke sfeer roepen ze op, welke plaatsen, tijden, situaties, mensen... De schoenen op een eigen wijze op een eigen plaats in de ruimte schikken, eventueel aangevuld met enkele kleine andere attributen, zodat ze op één of andere wijze iets uitdrukken voor jezelf. In (of heel dicht naast) de schoenen gaan staan en je

inleven in de situatie van deze schoenen (mogelijk ook in degene die ze draagt (er naast staat). Als schoenen iets vertellen over de situatie of het gebeuren waaraan men uitdrukking geeft.

Het verhaal van de schoenenboom

Midden in een dor stuk land aan de rand van de woestijn staat een boom, vol met schoenen omgeven. Bekijk de foto nauwkeurig en beeld je in wat hier kan gebeurd zijn. Stel hierover vragen aan elkaar en fantaseer zeer diverse mogelijkheden

Kies voor jezelf een paar schoenen uit en verbeeld je hoe die onderweg zijn gegaan naar die boom. Ontwikkel voor jezelf een heel verhaal.

Vertel het alsof jij die schoenen bent die dit allemaal meemaakt. Wat voor schoenen ben je? Beschrijf hun vorm, kleur, soort, betekenis... Waarom zijn de schoenen ze vertrokken? Alleen of met velen? Wat hopen ze te vinden? Hoe gaan ze daar naartoe? Gericht of op goed vallen uit, gedreven of met tegenzin? Is de reis moeilijk of gemakkelijk? Waar dromen ze van en wat maken ze mee onderweg...?

Variatie:

Leef je in, in de schoenen van één of ander bijbels figuur die je aanspreekt en vertel als schoen waarom je naar hier gekomen bent. Voer als schoenen en gesprek met elkaar over de reden van deze komst, of over hun ervaringen in hun eigen situatie. Eva, Noach, Jesaja, Hagar, Ruth, Salomon, Maria Magdalena, Judas, een wijze uit het oosten, de dochter van Jaïrus...., de overspelige vrouw, de genezen lamme...

Het kan ook een ontmoeting worden van sterke (verhaal)figuren uit de religieuze wereldliteratuur. Mohammed, Boeddha, Jezus, Hercules, Venus, Maria, Laksmi, Sokrates... aangevuld met figuren uit de hedendaags culturen Nelson Mandela, Wangari Maathai, Shirin Ebadi, Kofi Annan....

Schoenen in een bijbelverhaal.

Spelsituaties

De voorwerpen (schoenen) komen expliciet voor in verhalen (al of niet betekenisvol). Voorbeeld: de sandalen van Mozes (bijbel), de sandalen van de leerlingen in Mt. 10,10 of Mc. 6,9, de laarzen van de Gelaarsde Kat of van Klein Duimpje (sprookjes). De schoenen van de schoenlapper tijdens zijn bedevaart (moslimverhaal). De schoenen kunnen tijdens het spel vertellen vanuit hun perspectief over de figuur waar ze bijhoren, geven aan welke betekenis ze hebben, hoe ze de situatie beleven...

Er kan ook gespeeld worden met voorwerpen die niet expliciet genoemd worden in het verhaal maar wel kunnen geassocieerd worden bij de verhaalrollen. De schoenen van een bergbeklimmer. Het schoeisel van een pelgrim. De

sandalen (de voeten) voor en na de voetwassing (verhaal van het laatste avondmaal) Het schoeisel (de voeten) van Jezus na het balsemen met dure olie.

Er kan gespeeld worden met en vanuit een voorwerp (schoen) van waaruit je een bepaald bijbels figuur belicht.

Spelwijzen

Alle spe(e)l(st)ers nemen een zelfde rol (uit een verhaal) aan maar spelen deze op eigen wijze, met een eigen invulling.

- Iedereen speelt de schoenen van diverse personen (uit een zelfde verhaal).
- Iedereen speelt de schoenen van figuren uit diverse verhalen

Schoenen passend bij een verhaalfiguur

Spelsituatie:

Zoek twee schoenen, uit de reeks schoenen die hier uitgesteld staan, die iets vertellen over een bijbels personage dat je om één of andere reden op het lijf geschreven is of waar je je toe aangetrokken voelt. Leef je even in de bijbelfiguur in en neem bij die schoenen een houding aan die iets wezenlijks daarvan uitdrukt. Plaats de schoenen die je meegenomen hebt zodanig dat ze iets uitdrukken van de geschiedenis, de beleving de associatie die je hebt met deze schoenen. Gebruik diverse materialen om dit tot uitdrukking te brengen.

Werkwijzen:

1. : Schoenen vertellen iets over je eigen persoon
 - ieder stelt zichzelf als bijbelfiguur voor a.d.h.v. haar/zijn schoenen.
 - ieder mag tijdens deze ronde vragen stellen aan de anderen.
2. : Uitwisselingsgesprek
 - ieder mag twee vragen stellen aan de schoenen van een ander maar vanuit de rol van de eigen schoen, het antwoorden dient te gebeuren vanuit de rol van de schoen.
 - Vertel als schoen aan een andere wat je sterk aangesproken heeft.
3. : Inleving in een (bijbels)personage (van je zelf en van een ander)
 - elk om beurt neemt een kernhouding aan van zijn/haar bijbels personage
 - drie ander deelne(e)m(st)ers nemen deze houding over (één na één) en versterken die telkens een beetje meer.
 - elk van die figuren doet een korte uitspraak vanuit hun houding.
 - daarna laat de eerste zijn/haar houding los en komt kijken naar de drie andere.
 - gevolgd door een korte uitwisseling.
 - noteer mogelijk wat je gezegd hebt in de rol, wat je bijgebleven is van anderen, wat je gezien hebt bij het bekijken van de rol die werd versteekt, wat je in de uitwisseling hebt opgeraapt...
4. : Inleving van iedereen in een zelfde rol van een verhaal.
 - Iedereen speelt het schoeisel van 'de leerlingen van Jezus' die op tocht zijn geweest en terugkomen bij Jezus en hun verhaal doen. (Mv. 6,9)
 - Ieder speelt de schoenen van de leerlingen die niet mee mogen op tocht geven aan wat dat voor hun dragers mogelijk kan betekenen.(Mt. 10,10)

Het schoeisel van Mozes

Situatie 1: Mozes die de kudde hoedt. Mozes in confrontatie met de stem en het braambos: 'doe je schoenen uit want deze grond is heilige grond'. Het kader van het verhaal wordt verteld en eventueel toegelicht. De tekst van de godsontmoeting wordt gelezen. De spelwijze toegelicht.

Op het speelveld is met een kaarslicht het brandend braambos aangegeven en met enkele stenen of een touw een soort 'heilige ruimte' er rond afgebakend. Iedere deelne(e)m(st)er neemt de eigen schoenen of een paar andere naar keuze als 'schoenen van Mozes'. Ieder plaatst de gekozen schoenen op een voor haar/hem betekenisvolle plaats in relatie tot het 'braamboos, de heilige ruimte daaromheen en de woestijn er rond. Afstand en nabijheid, richting en plaatsing van de schoenen geven mee de betekenis aan. Zich inleven in het schoeisel van Mozes in de aanwezigheid (van ver of nabij) van het goddelijke. Ben je als schoeisel door Mozes uitgedaan? Bevind je je nog aan zijn voeten...? Waarom doet Mozes de schoenen (niet) uit? Hoe voelt dat als schoen? De schoenen vertellen verder wat er door Mozes heen gaat tijdens de godsontmoeting. Wat hij beleeft, denkt, zegt.... De begeleidende leerkracht interviewt de schoenen van Mozes.

Spelsituatie 2. Het heengaan van de heilige grond na de ontmoeting met het goddelijke worden de schoenen van Mozes opnieuw gevraagd wat er met hen en met Mozes is gebeurd. Voelt het als schoenen nu anders dan tevoren. Wat gaat Mozes nu doen? Waar gaat hij heen? Wat gaat hij van het gebeuren vertellen tegen zijn vrouw en zijn familie. Welke raad zou je als schoenen aan Mozes geven, welke weg moet hij gaan?

Spelsituatie 3.

Het leven van Mozes wordt op het speelveld in een grota halvecirkel of U-vorm uitgezet met schoenen. Mozes bij de Farao, bij zijn werkmakkers, na de doodslag, als herder in de woestijn, bij het braambos, terug in Egypte bij de Hebreëen, voor de Farao, bij het vertrek uit Egypte, bij de doortocht door de Rode zee..... Leg in grote letters op papier de verschillende rolposities van Mozes op de grond, zodat het voor iedereen duidelijk wordt en blijft.

Ieder kiest een positie uit die haar/hem aanspreekt. Kiest ook een paar schoenen uit dat mogelijk iets zegt over die positie en spreekt als schoenen van Mozes één of meerdere zin(nen) uit van wat zij/hij als schoenen van Mozes in die situatie beweegt, treft, sterkt.... Of wat zij/hij als schoen 'over' Mozes in die situatie wil vertellen. De verschillende schoenen kunnen elkaar ook vragen stellen en antwoorden geven als iedereen aan bod is geweest.

Uitwisselingen

Een wezenlijk onderdeel van een spel is de uitwisseling van geassocieerde levenservaringen tijdens of naar aanleiding van de spelsituaties. Dit kan plaatsvinden in de vorm van een kringgesprek of in een schrijf oefening en kan als een eerste aanzet ook als verwerkingsopdracht meegegeven worden. De bedoeling is dat men zich bewust wordt van de eigen belevingen, gedachten, woorden, verlangens en handelingen in de rol die men speelde. Vaak is het zo dat er tijdens het eigen spel of dat van anderen er gevoelens, gedachten en belevingen zich voordoen die in het spel onuitgesproken blijven. In de uitwisseling krijgen

ze een plaats. *'Toen ik de schoenen van Mozes speelde kreeg ik plots een warme gloed door mij heen, het leek wel of ik dat vuur voelde als schoen in de plaats van Mozes' Bij mij was dat juist omgekeerd, ik kreeg rillingen toen die stem zei dat Mozes zijn schoenen moest uit doen, dat bevelende daar krijg ik de kriebels van, ik ben ver van dat vuur gaan staan.'*

Daarnaast wordt gevraagd eigen belevingen en ervaringen uit het eigen verleden te vertellen aan elkaar die door het eigen spel werden opgeroepen of die je associeerde bij het spel van een ander.

'Toen ik over de zachtheid van mijn schoenen vertelde, besepte ik ineens hoe veel nood aan zachtheid en tederheid ik voel, ik kies ook altijd zachte truien uit.'
'Mozes heeft nog lang op blote voeten verder gelopen in de woestijn. Ik (de schoenen) werd de hele tijd gedragen, dat deed zo'n deugd dat ik plots besepte, ik draag thuis al zoveel sinds de dood van mijn moeder. Ik wil zelf ook wel eens gedragen worden.'

In een verder stadium kunnen ook algemene maatschappij opvattingen en levensbeschouwelijke standpunten en keuzes verwoord worden. *'Dat schoenen ons leven dragen, de levensweg lopen die we uit willen gaan. Ik heb er nooit bij stilgestaan hoe belangrijk schoenen wel zijn. Ik ga meer met mijn schoenen moeten praten denk ik(lacht), ik meen het wel echt ook.'*

Richtvragen bij de uitwisseling:

Hoe heb je deze rol beleefd? Wat heb je gevoeld, gedacht, gefantaseerd, gewild, gezegd, gedaan.

Wat had je graag nog willen zeggen en doen?

Welke gedragingen of woorden van de andere spelers hebben je aangesproken of gestoord. Wat ging er dan door je heen? Herken je iets van je rol in je eigen leven, vroeger of nu? Voel jij je soms, doe je soms, ben je soms als die schoen in die situatie?

Zie je situaties uit het verhaal of het spel ook in de maatschappij en de wereld rondom je gebeuren?

Algemene spelaanduidingen voor de begeleid(st)er.

- In de bovenstaande situaties worden de concrete of verbeelde voorwerpen aangesproken. De blikrichting van de begeleid(st)er is de plaats waar de voorwerpen zich in de ruimte bevinden, ongeacht waar de spe(e)l(st)er die de rol verwoordt zich op het speelveld bevindt. Het helpt zowel de begeleid(st)er als de spe(e)l(st)ers om zich de rol van het voorwerp beter eigen te maken.
- De begeleid(st)er vraagt de deelne(e)m(st)ers het meegebrachte voorwerp een eigen plaats, een positionering, een eigen vorm in de ruimte te geven zodat het voorwerp voldoende betekenisvol aanwezig is.
- Laat de situering met woorden toe lichten. Voorbeeld: *Vertel eens over die schoenen hoe zien ze er uit? Waar bevinden ze zich? Wat hebben ze meegemaakt...De schoenen zien er zo uit..., want... Ze staan ver van... en dichtbij... omdat.... Ze dragen al een hele geschiedenis met zich mee...*
- In sommige situaties is het van belang dat de persoon die de rol van de schoenen speelt ook een bepaalde lichamelijke houding tegenover die schoenen aanneemt, die de betrokkenheid uitdrukking geeft. Iemand staat ver van de schoenen, verstopt de schoenen achter haar rug, koestert de schoenen in zijn armen, ligt beschermend over de schoenen heen.... Van belang is deze houding ook te bevragen. Voorbeeld: *Schoenen jullie staan zo ver weg, is daar een reden voor? Schoenen, jullie zijn verstopt achter de rug van je drager. Wil je niet gezien worden of stopt hij jullie weg? Vertel er eens over? Schoenen van Mozes, jullie zitten (nog) aan de voeten van Mozes. Hoe reageert Mozes op de Godsspraak?*
- Het gesprek met het voorwerp kan zowel over het voorwerp en het eigen functioneren gaan als over de verhouding van het voorwerp tot de betrokken figuur en over de figuur zelf.
- Bij de spelopdrachten en bij de helpende vraagstelling of interview door de begeleid(st)er is het van belang de gestelde doelen goed voor ogen te houden en deze in de opdrachten duidelijk aan te geven en te bewaken. (zie doelen)
- Spreken als een voorwerp en als een voorwerp over iemand (het eigen ik of een verhaalpersonage) is niet vanzelfsprekend. Het is van belang als begeleid(st)er de spe(e)l(st)ers daarin goed te ondersteunen. Dit kan door:
 - o Duidelijke aanspreking en gespreksvoering met het voorwerp. Voorbeeld: *“Goedemorgen schoenen, wie zijn jullie? Vertel eens”*. Of: *“Je bent de schoenen van.... Vertel eens wat jullie zoal doen.”*
 - o De juiste blikrichting aangeven en dus kijken naar het voorwerp en niet naar de persoon die spreekt. De correcte aanspreking blijven aanhouden en niet meegaan in de versprekingen van de spe(e)l(st)er.
 - o Snel kleine helpende correcties aanbrenge wanneer iemand uit de rol valt en als zichzelf ‘over’ het voorwerp gaat spreken. Voorbeeld : Je neemt het woord van de spe(e)l(st)er over en herneemt aansprekend: *“ Je bent de schoenen van... Mozes, vertel eens hoe het voor jou als schoenen is om de schoenen te zijn van...Mozes”* Voorbeeld: Je komt gewoon tussen als begeleid(st)er en zegt :” *Zeg maar gewoon ‘als schoen’, wat je hebt meegemaakt: “ ik (in dit geval kan ook ‘wij’), de schoenen van Mozes, ik (wij)ben(zijn)... Herhaal het maar even. Geef ook aan dat een verspreking heel gewoon is en geen probleem vormt. “Ik help je even op weg, want het is een hele kunst is om zo als voorwerp over jezelf te spreken”*.
 - o Geruststellen, veiligheid bieden, ondersteuning geven, handreikingen geven i.f.v. de rolinleving, de persoon, het spel(begrip) van iedereen.
 - o Het is niet *altijd* nodig correcties aan te brengen. Soms is het maar een kleine verspreking, corrigeren werkt dan eerder verstorend. Spe(e)l(st)ers moeten ook voldoende de ruimte krijgen om zich deze taal eigen te maken. Eens missen is geen probleem. Als begeleider moet je de spanning leren aanvoelen tussen ‘wat geduld opbrengen’ en ‘helpend ingrijpen’.

Mogelijke doelen:

Spreken over de betekenis van een voorwerp (schoen)

Als voorwerp (schoen) spreken over je betekenis voor je drager (je eigen persoon).

Als schoen spreken over je persoon (als drager) en je ervaringen, over een situatie waarin je verkeert.

Bewust worden van de eigen schoenen waarin men staat, wenst te staan, niet staat...

Leren spreken vanuit het perspectief van iets (iemand) anders

Leren vragen stellen aan elkaar. Symbooltaal hanteren

Een bijbelverhaal of een ander levensbeschouwelijk verhaal verkennen vanuit een voorwerp dat hoort bij een verhaal(personage)

Bij een (bijbel)personage komen dat betekenis heeft in je leven. Een kernhouding van dit personage aannemen

Je inleven in een voorwerp behorend bij en persoon of bij een bepaald verhaalfiguur.

Als voorwerp spreken over de persoon die dit voorwerp bezit (jenzelf of een verhaalfiguur).

Vanuit een deel, een aspect (de schoenen van...)spreken over het geheel

Vanuit een bepaalde positie een eigenzinnige kijk geven op een personage of situatie.

Beluisteren wat anderen er in ontdekken

Houdingen van anderen overnemen en zich trachten te verplaatsen

Bewust worden van de relatie tussen de gekozen bijbelfiguur en aspecten uit het eigen leven of de omgevende realiteit.

